

Svensk boghåndværk gennem tyve år

Af Christer Hellmark

Den måde, vi fremstiller vores bøger på, fortæller om noget mere end selve bogens form. Det er et gammelt stridsspørgsmål, i hvilket omfang typografi er et udtryk for samtiden og ligesom kunst og litteratur afspejler sin tid, eller om den følger sine egne baner, som nogle hævder. Bauhaus ville i 1920'erne skabe »maskinalderens typografi«, mens 1960'ernes klassiske modernister fremhævede den »tidløse« typografi. Bogomslag kan, kollektivt set, i heldige tilfælde være et tidens spejl, som senere kan fortælle meget om, hvordan vi levede, hvad vi holdt af, og måske også om hvad vi tav med og ikke ønskede at vide.

Men det er nok rigtigt, at typografien i reglen er en træg og upræcis måler af tidsånden; nålen giver udslag for sent, og undertiden er det måske ikke engang det rigtige instrument – svarende til at man forsøgte at måle temperaturen med et barometer. Derimod er det naturligvis sådan, at grafisk design styres og får anvist sin plads af de samme kræfter, som er bestemmende for andre kulturudtryk. Ingen tidsalder kan betragte sig selv ansigt til ansigt.

Husker I, hvordan det var i 1970'erne? Alting var politik, hed det, det politiske stod i centrum, intet andet end indholdet havde betydning, formen var intet. Selv var jeg dengang redaktør på forlaget Ordfront, hvis formål var at udbrede vigtige budskaber til folket. Forbindelsen mellem budskabets udformning og dets mulighed for at nå frem til modtageren blev overskygget af den iver og hast, vi gik til værket med. Resultatet var elendige produkter æstetisk og teknisk – den mangelfulde indbindingsteknik gav os det rygte, at vi, trods små oplag, udgav Sveriges mest udbredte bøger. Vores svar på kritik for dårlig teknisk kvalitet og mangel på grafisk formgivning var enkel: »Men det kan jo læses!«

Andre steder blev tanken ophøjet til grundprincip og designfilosofi; i England talte man om »the unfinished look«. Så sofistikerede var vi ikke, men ufærdigt var det ikke desto mindre. Muligvis var netop vi ekstreme, men ligegyldigheden med hensyn til form, typografi og grafisk struktur delte vi med mange andre. Inden for den toneangivende venstrebevægelse var det den almindelige opfattelse, at formspørgsmål var uinteressante, borgerlige eller kontrarevolutionære. Men selv på de store forlag, som ikke kunne beskyldes for »venstre-drejning«, stod kvalitet i formgivning og produktion i lav kurs i 1970'erne.

Disse år var også en lang periode med stadige forandringsprocesser inden for den grafiske teknik: blyteknikken blev afløst af fotosats og offsettryk, og

sætningen blev elektronisk. De tekniske forandringer medførte personalemæssige ændringer, som tvang den grafiske kunnen på retræte. Gennem et par årtier fjernede forlagene lidt efter lidt kompetencen på området: det blev »for dyrt« at have for eksempel egne korrekturlæsere og forlagsværksteder til bogformgivning. Og da den gamle generations kunstneriske ledere gik på pension, kom der ingen nye i deres stillinger. Ansvar og arbejdsopgaverne blev overtaget af fortrinlige, men mere teknisk orienterede forlagsmedarbejdere. Ofte henviste man, især under den såkaldte forlagskrise i midten af 1970'erne, direkte til omkostningerne: produktionen skulle gøres billigere. Man opdagede også, at det, da ingen tilsyneladende bekymrede sig om det, lod sig gøre ligeså godt (lige så dårligt) at sælge bøger med sjustet typografi og billige materialer. Karl-Erik Forsberg sagde ved en lejlighed spøgende, at nu manglede man kun at fjerne bogbindets bagside; den havde jo ingen fornuftig funktion ...

Der var naturligvis også mennesker, som værdsatte den gode bog. Svensk Bokkonst var etableret i 1934 på initiativ af bl.a. Bror Zachrisson med henblik på at udvælge 25 titler af det foregående års produktion - ikke nødvendigvis de »smukkeste«, men forbilleder med hensyn til form, typografi og produktion. Da institutionen efterhånden havde etableret sin organisation, blev det branchefolk og andre med interesser på bogområdet, der via en valgforsamling udpegede en ekspertjury til opgaven. Den havde en vekslende sammensætning af repræsentanter for trykkerierne, bogbinderierne, bibliotekerne og formgiverne.

Til tider (hele tiden?) ser det ud, som om bogvennerne arbejdede i et isoleret reservat og som regel talte for døve øren. En gennemgang af Svensk Bokkonsts udvalg giver sikkert et alt for smigrende billede af svensk bogproduktion generelt; her fandtes det bedst producerede, det mest omhyggeligt udførte - undtagelser, der bekræftede reglen. I over fyrrer år lykkedes det Svensk Bokkonst at skaffe det årlige udvalg frem, trods evigt knappe økonomiske ressourcer, trods gentagne konflikter vedrørende både indholdet i udvalget og udvalgsprincipperne.

Det var først, da boghåndværket mødte 1970'ernes politiske og kulturelle klima, at opgaven endelig blev for stor. Efter års voksende ligegyldighed og uløste modsætninger mellem juryer og medlemmer afgik Svensk Bokkonst stille ved døden i 1979, for altid, mente de fleste.

Når man læser de tekster, som forklarer, forsvare eller fordømmer nedlæggelsen, er det gennemgående tema interne modsætninger og forskellige opfattelser i forlags- og biblioteksverdenen og i den grafiske branche omkring en

række konkrete spørgsmål. Havde hver enkelt jury ret til at fastlægge principperne for udvalget, eller skulle Svensk Bokkonst som institution sikre kontinuitet i bedømmelsesgrundlaget? Skulle det være præcis femogtyve bøger hvert år, eller kunne juryen bestemme antallet? Måtte en »svensk« bog være fremstillet helt eller delvis i udlandet?

En tilbagevendende forklaring på Svensk Bokkonsts fiasko ved indgangen til 1980'erne er den manglende interesse - både hos offentligheden og blandt de nærmeste berørte. Det kommer nok tættere på sandheden, selv om »manglende interesse« er en understatement og en vag beskrivelse af det, der er tale om: boghåndværket var udsat for stærk modvind i femten år, hvor kunst og kultur med liv og lyst beskæftigede sig med andet end det ydre eller udseendet. Den fundamentale årsag til nedlæggelsen var ikke brancheutilfredshed eller skænderier om udvalgsprincipper og intern organisation. Den var et tegn i tiden, som afspejlede 1970'ernes monumentale mangel på interesse for form og design.

Også produktionsteknikken bidrog hertil. Skrivemaskinsats, stencilteknik, forenklet limindbinding. Billigere, hurtigere, politisk uafhængigt af monopolkapitalen. Det er let nok at gøre sig lystig bagefter, men der var mange sympatiske træk i forsvaret for en praktisk udnyttelse af den herskende trykkefrihed. Set ud fra formens synsvinkel var det imidlertid en nedgangsperiode med et niveau, som ofte lå langt under laveste vandstandsmærke. Den udgivelsesideologi, som hævdede at være demokratisk, stå i folkets tjeneste, optrådte i virkeligheden med en elitær foragt for de eventuelle læsers rimelige krav om typografisk og layoutmæssig tilrettelæggelse af hensyn til læsbarhed og tilgængelighed. Svensk Bokkonsts katalog for 1979, det sidste før nedlæggelsen, var meget betegnende trykt på grundlag af maskinsats, billedkvaliteten så grårumset, som kun offsettryk fra disse år kunne være. Tidens »alternative« produktionsmetoder var nået helt ind i bogvennernes kerne. At fremstille boghåndværkkataloger på den måde var at følge de ringeste af de dårlige eksempler og at sende, for at udtrykke det mildt, forkerte signaler om, hvad Svensk Bokkonst stod for.

Omtrent samtidig udgav Christian Ejlers og Erik Ellegaard Frederiksen på Gyldendal en lille håndbog i kunsten at skabe trykoriginaler med enkle midler, *Bøger på skrivemaskine*, sat i Courier på IBM's skrivemaskine med kugle og trykt hos Nørhaven i Viborg - men her var i hvert fald gennemtænkte råd om, hvilke typer udgivelser teknikken egnede sig for, og hvordan man kunne gøre så megen dyd som muligt af nødvendigheden.

Det svenske boghåndværks tornerosesøvn varede kun tre år. Da man allerede i 1983 tog udvælgelsen op igen efter den korte søvn, var det i begyndelsen de samme formgivere, der regerede: brødrene Forsberg (Vidar og Karl-Erik), Herbert Lindgren, Hubert Johansson, Bo Lindberg, Håkon Lindström, Gudmund Nyström, Jan Biberg, Maj Britt Hagdahl (som et af de meget få kvindenavne). Men snart kunne man begynde at skelne et generationsskifte med navne som Leif Thollander, Christer Jonson, Per Werme, Lars E. Pettersson, Andrea Ydring, Birgitta Emilsson, Ingmar Rudman. Samtidig blev naturligvis mange af de »gamle« ved med at lave gode bøger og var ofte repræsenteret i udvalget.

Teknikken var stadigvæk uforandret sammenlignet med tiden før afbrydelsen; fotosætning og offsettryk vandt stadigvæk terræn på bekostning af højtryk i bly; digitalisering var et ukendt begreb. Bøgerne lignede stort set sig selv, kun få katte blandt hermelinerne, klassisk velplejet typografi, påfaldende mange (vel)illustrerede bøger i udvalget.

Det var først den i begyndelsen så forkætrede »desktop«-teknik, der i begyndelsen af 1990'erne virkelig kom til at forandre vilkårene for formgivningen og formgiverne. Gunilla Jonsson konstaterer i forordet til kataloget for 1993, at den nye teknik har gjort en hurtig entré i udvalget. I 1991 var der for første gang bøger produceret med den nye teknik blandt de udvalgte femogtyve; allerede nu, kun to år senere, gjaldt det det store flertal af titlerne i udvalget.

1990'erne var præget af den accelerende edb-udvikling, som gjorde hurtige landvindinger inden for typografi, design, billed- og farvehåndtering, produktionsgang og kommunikation. 1980'ernes lave notering for designinteresse skiftes ud med hype: i 1990'ernes opadgående trend lå formgiverhvervets popularitet en tid på niveau med TV-værtens eller børsanalytikerens.

Forandringerne var ikke blot en overfladisk mode. Med 1990'erne trådte en ny generation af bogformgivere frem, yngre og omsider med stærk kvinde-repræsentation blandt de allerbedste, bl.a. Hans Cogne, Linn Fleischer, Marie Glase, Lotta Kühnhorn, Patric Leo, Dick Norberg, Henrik Nygren og Nina Ulmaja.

Formgiverens erhverv er kun knap hundrede år gammelt. Arbejdet med at give bøger fysisk form blev før da udført af andre faggrupper i forskellige konstellationer, men den typograf, som udelukkende beskæftigede sig med at give form til tekster og grafiske elementer, er barn af det forrige århundrede. Det var fra begyndelsen bogtrykkeren, der fuldstændig herskede over bøgernes udformning, ligesom han ofte tog sig af de opgaver, der senere overgik til forlæggeren,

korrekturlæseren, typestøberen, bogbinderen eller boghandleren. I den aller-ældste håndbog for trykkere fra 1683, *Mechanick Exercises on the Whole Art of Printing*, regner Joseph Moxon med en bred kompetence, lige fra farvekogning til trykning. Pierre Simon Fournier frakender i det følgende århundrede enhver klodrian, som ikke behersker i hvert fald stempelskæring, typestøbning og trykning, retten til at kalde sig bogtrykker.

Universalgenier som William Morris og Eric Gill har måske begrænset gyl-dighed som eksempler, men de banede vej for andre, som i første halvdel af 1900-tallet forfægtede den typografiske formgivnings sag i teori og praksis - en Jan Tschichold, Stanley Morison, W.A. Dwiggins, Bruce Rogers eller Hans Schmoller, i Sverige en Waldemar Zachrisson, Arthur Sjögren, Hugo Lagerström, Akke Kumlien, Bror Zachrisson, Anders Billow, Karl-Erik Forsberg eller Vidar Forsberg, i Danmark en C. Volmer Nordlunde, Erik Ellegaard Frederiksen, Eli Reimer, Austin Grandjean eller Bent Rohde.

Arbejdsdelingen i begyndelsen af 1900-tallet gjorde en ende på den konkrete nærhed mellem formgivning og bogtryk og adskilte håndværket fra selve overvejelserne om udformningen. Men kontakten med den industrielle tryksagsfremstilling hørte aldrig op. Det tyvende århundredes formgivere gav instrukser for et arbejde, som i praksis blev udført af andre: en hel stab af faktorer, sættere, ombrydere, trykkere, bogbindere etc. - men det at være formgiver bestod også for en del i selv at tilegne sig og tillempe viden om materialer og produktionsteknik.

Med den personlige computer er vi nu tilbage i en situation, som faktisk har visse ligheder med arbejdsdelingen i inkunabeltiden. Nu er det den grafiske formgiver, der (hvis han eller hun vil) befinder sig i en position, hvor man ikke blot gennem direktiver og anvisninger kan påvirke bogens udformning, men også konkret udføre meget af det praktiske arbejde. Samtidig er de digitale værktøjer udviklet til et niveau, hvor de har indhentet eller overgår den hidtidige teknik. Det er kun formgiverens ambitioner og kunnen, der sætter grænser for den typografiske kvalitet. Selv det grundlæggende arbejdsmateriale, skriftsnittet, er blevet til råvarer, som brugeren kan forædle, så det passer til formål, funktion og udtryk: breddeværdier, almindelig tilretning, kerning, accenters størrelse og højde, tegnenes konturbeskrivelser - alt er blevet redigerbart ved hjælp af fonteditorer som Fontographer og FontLab.

Men formgiverens magt over processen har en pris: han/hun er blevet håndværker, men håndværker af en ny slags. Og det er en hastigt voksende vidensmasse i turbulent forandring, man skal tilegne sig. For ikke så længe siden gik

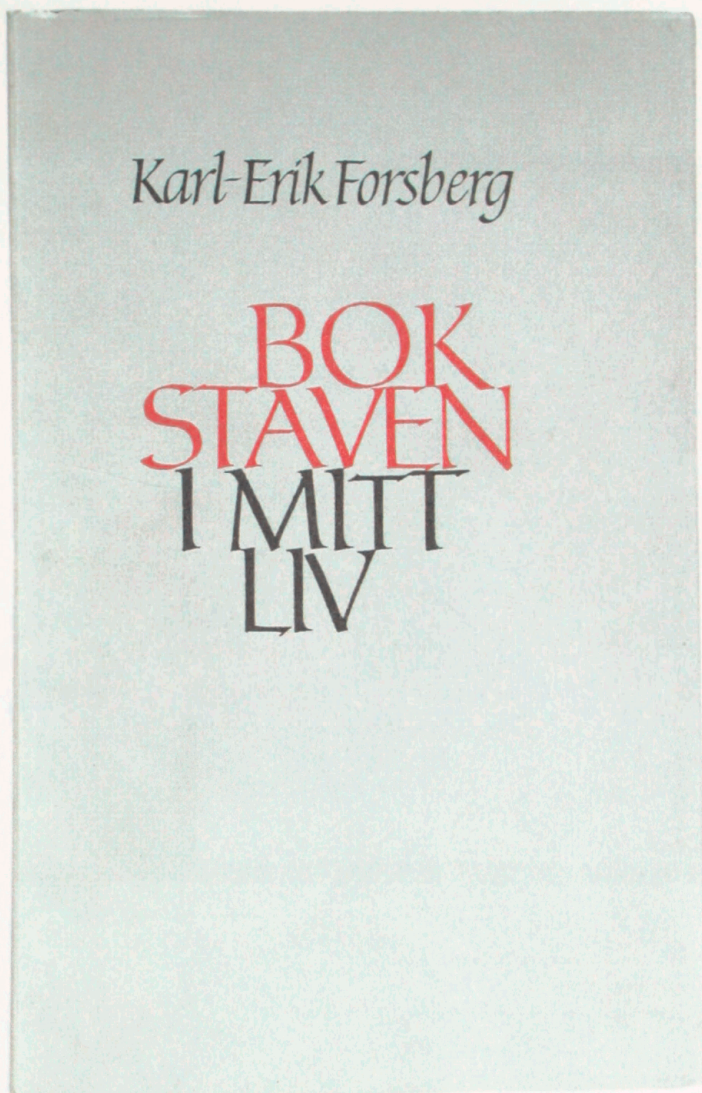
det an at levere et omslag som omtrentlig skitse med mål- og farveangivelser. («Bogformatet er 130 × 100 mm, dér skal det være sort, dér skal det være PMS 123 ... billedet trykkes i duplex, tones ud nederst ...»). For nylig var det Quarkfiler med sammenkædede billeder og vedhæftede skriftsnit, det drejede sig om. I dag skal man kunne fremstille korrekte digitale originaler med strenge krav til millimeterpræcision med hensyn til udløb, formatering og ombyrning, kunne scanne billeder, håndtere fontfiler og farvesystemer samt destillere højopløste Acrobatfiler korrekt osv., osv.

Fejl i bogproduktionen betyder forsinkelse og fordyrelse. En ikke alt for dristig tankerække siger mig, at forlagene derfor for at undgå problemer ikke sjældent vælger formgivere efter tekniske færdigheder i stedet for kreativitet. Det har ført til en i og for sig glædelig og tiltrængt forøgelse af antallet af omslagsformgivere i den svenske bogbranche. Men denne udvikling er også skyld i, at mange bogomslag (ikke mindst om pocketbøger) i de senere år er stivnet i utålelige skabeloner. En meget udbredt model er et omslagsbillede med menneskeskikkelser (gerne set bagfra), ansigter eller andre legemsdele tågede og uskarpe eller fikseret med et eller andet populært Photoshop-filter. Mange bogomslag kunne bytte indmad med hinanden, uden at man ville bemærke det, fordi omslagene overhovedet ikke forsøger at gestalte indholdet i de bøger, de er sat til at omslutte. Den distinkte klarhed i illustration, typografi og kalligrafi, der har kendetegnet svenske bogomslag i opgangsperioder, er for tiden som blæst bort.

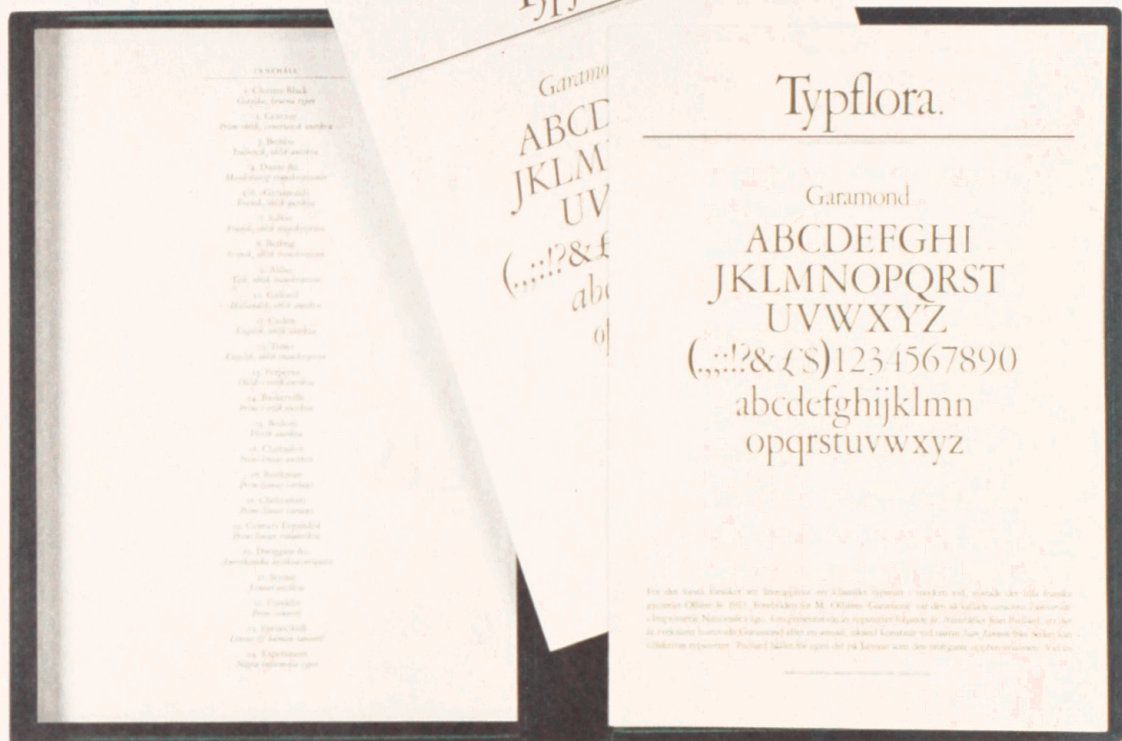
Og som sædvanlig kommer indmadens kvalitet i anden række. De mange eksempler på typografisk brillans, der fylder Svensk Bokkonsts udvalg, kan ikke skjule den sørgelige kendsgerning, at det stadig står ret sløjt til med hverdags-typografien: en meget stor andel af indlæggene er ikke-designede og ikke-typograferede, dvs. ingen har ulejligen sig med at give indholdet struktur og læsbarhed - for ikke at tale om udtryk og skønhed - teksten synes blot at være kørt igennem et vilkårligt layoutprogram. Det er virkelig en udfordring: at sørge for, at den digitale tekniks velsignelser over en bred front kommer læserne til gode på det område, hvor omhuen er vigtigst - i brødteksten.

Oversat af Kirsten Jørgensen

Karl-Erik Forsberg
(1914–1995), nestoren i svensk grafisk form – typograf, kalligraf og skrifftegner. Hans håndtekstede omslag prægede svensk bogkunst i næsten fire årtier. Han tilrettede ofte bogens tekst i sit eget skriftsnit Berling Antikva fra 1951. Til dette selvbiografiske skrift med typisk Forsberg-omslag har han dog valgt Bell antikva.

Karl-Erik Forsberg: **Bokstaven i mitt liv**
(Föreningen för bokhantverk / Norstedts, 1982)
Formgivning: Karl-Erik Forsberg
Skriftsnit: Bell antikva

Carl Fredrik Hultheim: **Typflora**
 (Typografen 1, 1982)
 Formgivning: Carl Fredrik Hultheim & Johan Fredlund

Carl Fredrik Hultheim
 (f. 1918) er Sveriges største
 »scholar« på det typografiske
 område og selv en minutøst
 omhyggelig formgiver i Bentons,
 Updikes og Tschicholds ånd.
 Her en omfattende skriftprøve
 med generøs kulturhistorisk
 baggrund, produceret for
Typografen 1, dengang
 Stockholms førende fotosætter.

HC Ericsons (f. 1945)
produktion hører 80'erne og
90'erne til, men han optrådte
i svensk bogkunstsammen-
hæng allerede som 22-årig
i 1967. Her en frejdtigt
layoutet vejledning fra 1983.

Nina Ericson: **KlädEr!**
(Brombergs, 1983)
Formgivning: HC Ericson
Skriftnit: Garamond

Artur Lundkvist: **Skrivet mot vinden**
(Arbetarkultur, 1983)
Formgivning: Leif Thollander
Skriftnit: Bembo

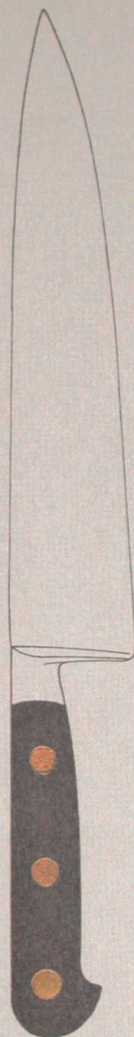
Hen mod midten af 80'erne stod en ny generation af formgivere frem (selv om nogle af dem havde været med en tid lang) og blev toneangivende i bogkunsten. Flere hyldede den klassiske modernismes krav om transparens og læsbarhed. En af dem var **Leif Thollander**.

Ophavsmændene til denne originale kogebog, der er formgivet med dyb fornemmelse for typografi og materiale, tilhører den gamle garde – **Olle Eksell** (f. 1918), også kendt som teoretiker med bøger som **Design = økonomi** (1999) og **Formulerat** (1999) og skaber af varemærker (Ogonkakao) og **Hubert Johansson** (1918–2003), formgiver med mindst det ene ben i den grafiske branche. Sidstnævnte stod bag en lang række genialt udformede kataloger for Moderna Museet.

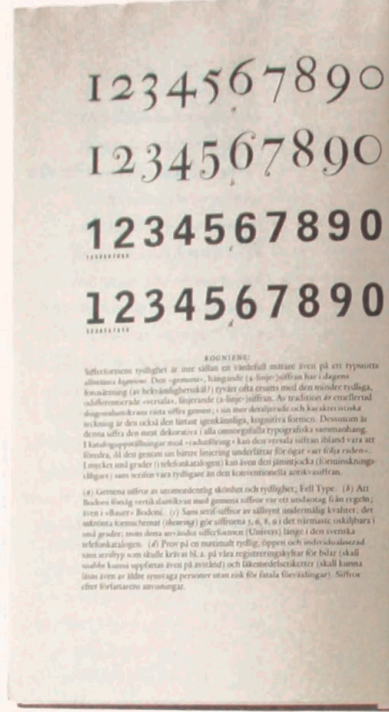
Hur
man
egentligen
gör

Matbok
av
Peter
Schreck

Björkmans

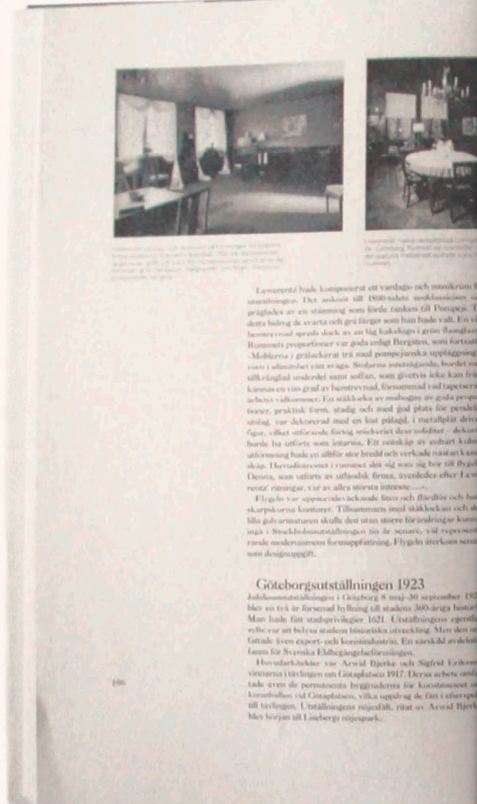

Peter Schreck: **Hur man egentligen gör**
(Tryckeri AB Björkmans, 1983)
Formgivning: Olle Eksell (og Hubert Johansson)
Skriftnit: Bodoni Book

Byggförlaget under Claes Dymlings ledelse har länge utmärket sig genom omsorg för typografi och design och genom kloge valg af formgivare. Her en tidlig prøve på Per Wermes designkunst.

Janne Ahlin: **Sigurd Lewerentz, arkitekt**
(Byggförlaget, 1985)
Formgivning: Per Wermé
Skriftsnit: Caslon+Gill Sans

Sans serif karaktären förekommer parallellt med antikvakaraktären i diagonal (Optima), vertikal (Broschwy, Britanica, Peignot) och gängse linearform. Att särskilja linear varianterna, som är viktiga i dagens brukstypografi faller utanför ramen för denna framställning.

16. Pluralism

Typboken av den gamla hederliga sorten med kompletta alfabet, som idag är ett minne blott, är verktyget som bäst speglar bokstavsutvecklingen från Gutenberg dagars till nu. Bibliografen och innehavaren av Fann Street Foundry, postboksörföraren m. m. Talbot Baines Reed (1824-1891) som skrev *History of the Old English Letter Foundries* står också fast: »A collection of typefounders' specimen books arranged chronologically will, perhaps, furnish a more useful history of the art [of printing types] than any other that could be written».

Humanantikvan har som sagt sina fanatiska anhängare. De skall här inte klandras alltför mycket för sin på det hela taget »goda smak». Vårre är det med dem som på fullt allvar hävdar att sans skrivits med Univers (U) i spesten är den enda användbara bokstavformen - i alla sammanhang.

Att skapa är att välja. Som formgivare är det vår uppgift och skyldighet att välja den mest ändamålsenliga typografien. De bokstäver som vi för tillfället inte använder, eller ens anser oss behöva, fans där alla som pusselbitar i det eviga samtalet om deras och vår egen mening.

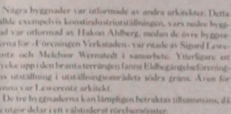

NÅGRA BOKSTAVSBETEKNINGAR:

- (1) klänstreck (2) grundstreck (3) tvärstreck (4) serif (5) komnod (6) uppstapel (7) nedstapel (8) avslutning, rundning (9) stapelhöjd (10) x-höjd, gemen höjd (11) avslutning (12) grundlinje; bas (13) variantversal, »swash» (14) slutbokstav (för utgånga och slutstreck) (15) specialligatur.

Biblis, der er den danske Bogvennens søsterpublikation, udkom som årbog 1957-1997; i dag er den tidsskrift for forening af samme navn, venneforening for Kungl. biblioteket. Årsskriftet for 1984 her udformet af Leif Thollander med Matthew Carters dengang ganske uprøvede skrift Galliard.

Biblis 1984
(Föreningen för bokhantverk, 1985)
Formgivning: Leif Thollander
Skriftsnit: Galliard

Några byggare var informella av andra arkitekter. Detta gäller exempelvis konstfästestudieförbundet, vars medlemmar bland annat var informella av Hakon Ahlberg, medan de övriga byggerierna för Förenings Verkstaden var ritade av Sigurd Lewerentz och Melchior Wronstedt i samarbete. Ytterligare ett utöver den beränt terrängen fanns Fällingsgårdsförbundet, vars utställning i utställningsområdet södra gränd. Även för denna var Lewerentz arkitekt.

De tre byggnaderna kan jämföras betrakta tillsammans, då de utgör delar i ett välutvecklat stadsrum.

Det blev otvivelaktigt begrundat med ett konstnärligt gestaltningssätt för rum och utrymme.

Besökaren beröjde sin vardag i Ahlbergs konstnärliga utrymme. I mitten av en linje, utifrån där framåtliga linjer en efter öppning krökt med en bildaktig. Dess runda omfattning över sig präglade drag. Fasaden hade Ahlberg förstärkt sig som en bildaktig vira, men på utställningsområdet omkring gränd som den en svag arkitektur med linjer och riktiga. Färdig löste till en kokonformad pelargård med inspiration. Dess utrymme gav fängsle linjer en ansträn och sprid detta kräng förhållningen sked en pelare. Här beröjde arkitekturen med kräng och rymden de skildrande utställningsrummen var grupperade. Nere vid två våganden fanns salen för bokkonst till höger och salar för utställning till vänster, på samma saler som trappan var salarna för utställning, keramik och glas. Uppre vid köpströmmen utrymde utrymme till utställningen för konstintresser och till höger utrymme utgången till Verkstadens avdelning. I första fortsatte trappan till Fällingsgårdsförbundet utställning. Salarna utrymme och utställnings utrymme var resultat av ett samarbete med stadsarkitekten Erik Wittenberg i Svenska Slöjdförbundet.

Förenings Verkstaden fästades till ett utrymme vid sidan rum och bokkonst konstnärliga. Utrymme var ett enkelt utrymme. Ett större levigt utrymme som med en hel del begränsades av ett utrymme byggde och med rymd av ett vackert postmodernistiskt utrymme berodde på ett utrymme.

Äter utrymme sig dock var flera utrymme på detta utrymme utrymme mellan ett högt byggde och högt gamla utrymme. Vilka utrymme inga förhållanden byggde utrymme, pressen to byggde med 1981 stort utrymme med hänsyn till ett utrymme utrymme.

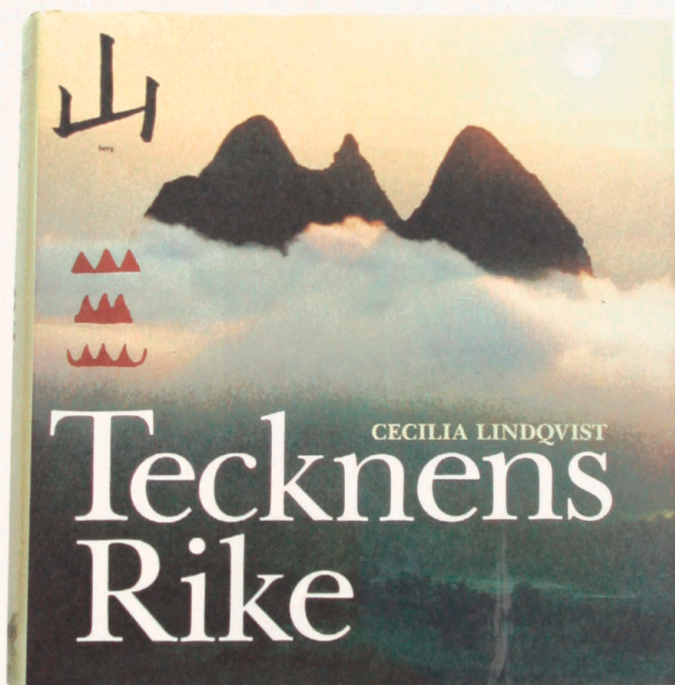
MAC DOG, målaren Henri Rousseau. Idag åker Apollinaire och Marie Laurencin i sin lilla bil längs Boulevard Montparnasse som leder rakt in i himlen. I baksätet har de ett stort paket med penslar och färger och en stor blå burk med pepparkakor och en väldig uppstoppad tiger. Vid den sista tullboden stannar de bilen och ropar: Rousseau! Rousseau! Han kommer ut. Vi har med oss några presenter så att du kan fortsätta måla, säger de. Tack, säger Rousseau. Sedan säger han: Ljuset är bra här uppe. Han ser mycket glad ut.

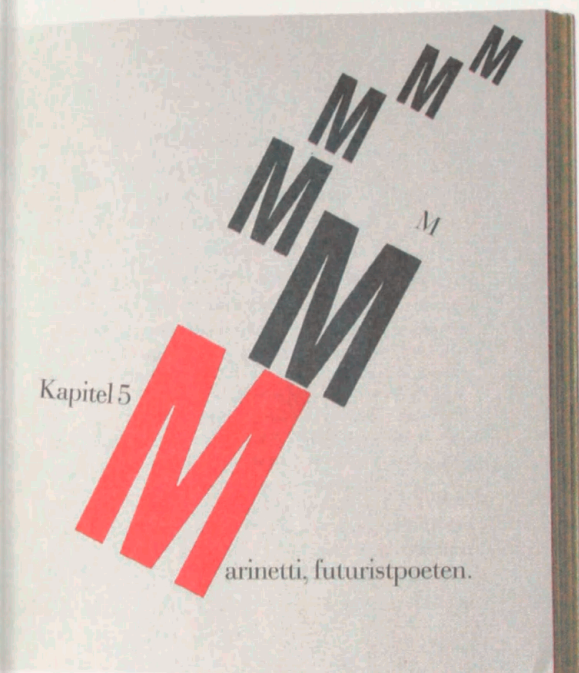
Gunnar Harding: **Guillaume Apollinaires gåtfulla leende**

(Gedins, 1989)

Formgivning: Vidar Forsberg

Skriftsnit: Bauer Bodoni

Vidar Forsberg (1921-1992), der havde et mere følsomt øje for typografiske detaljer end selv hans ældre broder Karl-Erik, hører til sin generations mere ukendte. Han står bag en lang række diskrete og ofte anonyme tilrettelæggninger, bl.a. for Wahlström & Widstrand med Per I. Gedin som forlægger. Gedin introducerede i 60'erne pocketbogen i Sverige, Vidar Forsberg typograferede den, og Per Åhlin illustrerede mange af de endnu mindeværdige omslag. Her Forsberg i den usædvanligt vellykkede kombination med poeten Gunnar Hardings tekst om Guillaume Apollinaire.

Cecilia Lindqvist: Tecknens rike
(BonnierFakta, 1989)
Formgivning: Andrea Ydring
Skriftnit: Baskerville

Andrea Ydring, med mange år og mange bøger hos Bonniers, finder ofte velplejede og velvalgte kombinationer af typografi, materiale og emne, som her med Cecilia Lindqvists monumentale værk om de kinesiske skriftegn.

Kerstin Barup & Mats Edström: **Skärva**. Iscensättningen av ett lantställe
(Byggförlaget, 1990)

Formgivning: Per Werme

Skriftnit: Bodoni Old Face

Yderligere en gedigen

Per Werme-formgivning

blandt Byggförlagets titler

om arkitektur. En indfølt

og mesterlig behandling af

Bertholds Bodoni Old Face.

Husets material och konstruktion

YTTERVÄGGARNA. URSPRUNGLIG UTFORMNING

Ytterväggarna är byggda av fem tum tjock furullggtimmer på ektyll. Stoc- 67
karna hålls samman med entums rundbilade dymningar av ek. Fasaden 68
avfärgades ursprungligen med rödtjära, en blandning av rödfärgspigment 70
och trätjära som rörelsesamman under upphetsning i volymdelarna 71
1:2. Denna behandling tillämpades också på Örlögsvarvet. Arkitekten Gustav
af Silléns iakttagelser under resan från Karlshamn till Karlkrona bekrä-
ftar att rödfärgningen på 1790-talet var mer spridd i Blekinge än i övriga
Sverige. »Såväl Ernstas hus, som i Byarna, äro de timrade knuthus af
tjocka plankor 4 tum, men lador och dylika hus ofta balkade. Många Bon-
degårdar äro rödfärgade, hvilket jag önskar vore allmänt i Sverige.»

Skärva var timrat på samma sätt som en blekinguk ryggstuga. Höjden
till nock var 7 alnar, breddmåtten var 15 1/2 alnar, vilket överstiger Ble-
kingestugans 7-8 alnar respektive 8-10 alnar. Dessa mått var alltså inte
lästa till den lokala folkliga byggnadstraditionen.

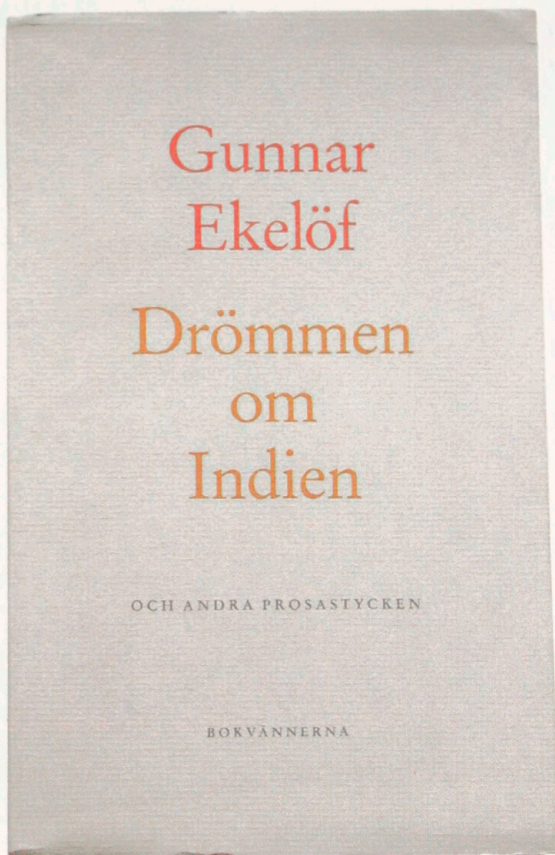
Timmerväggen drevades med mossor i den inre delen och med skepps-
drev av hampa i den yttre, ett naturligt tillvägagångssätt för de timmermän
som engagerades från varvet. Drevning av denna typ förekom också i
andra delar av landet.

Redan under 1790-talet hade den nya tekniken med träspröjsar och kit-
falsar och stora och dyrbara glas bröstas i bruk, men på Skärva hade
några av fönstren blyspröjsar och små, blåsta glas. Att dessa två fönsterty-
per fanns sida vid sida i samma hus, som på Skärva, var sällsynt men
förekom dock på några andra håll i trakten; På varvet, på herrgården

75

Håkan Lindström – dansk uddannet under Ellegaards vinger og med en fortid som bl.a. professor ved Konstfack og Grafiska Institutet i Stockholm – har en rig produktion af omslag og godt layoutede bøger – en produktion som nu strækker sig i sit femte årti. Her et typografisk omslag til en Gunnar Ekelöf-bog.

Gunnar Ekelöf: **Drömmen om Indien** och andra prosastycken
(Sällskapet Bokvännerna, 1989)
Formgivning: Håkan Lindström
Skriftnit: Garamond (Stempel)

Svenske børnebøger holder høj international kvalitet med mange titler. Med formen er det mere så som så. Her dog en meget vellykket bog med **Gunna Grähs** (f. 1954) som formgiver, typograf og illustratør i én og samme person. Bogen har et kongenialt format med tårnvenligt udfold i tre gange bogens højde (150 x 855 mm) og et fransk skriftsnit med lang tradition i bogkunstens »high end«, Cochin, her fint oplantet til børnebogsammenhæng.

Håkan Jaenson & Arne Norlin:

Den sanna historien om tornen som slog världen med häpnad
(Alfabet, 1990)

Formgivning & illustrationer: Gunna Grähs
Skriftsnit: Cochin

Bogforlaget Atlantis har lige siden 70'erne under Kjell Petersons ledelse udmærket sig blandt de svenske forlag ved velpasset og ensartet form i den klassiske typografis ånd. **Christer Jonson**, har i de fleste tilfælde – som også her – stået bag formen.

Villy Sørensen: **Den ryktbare Odysseus**
(Atlantis, 1991)
Formgivning: Christer Jonson
Skriftnit: Bembo (Linotype)

DEN RYKTBARE ODYSSEUS

VILLY SØRENSEN

Teckningar av Tommy Östmar

ATLANTIS

6.

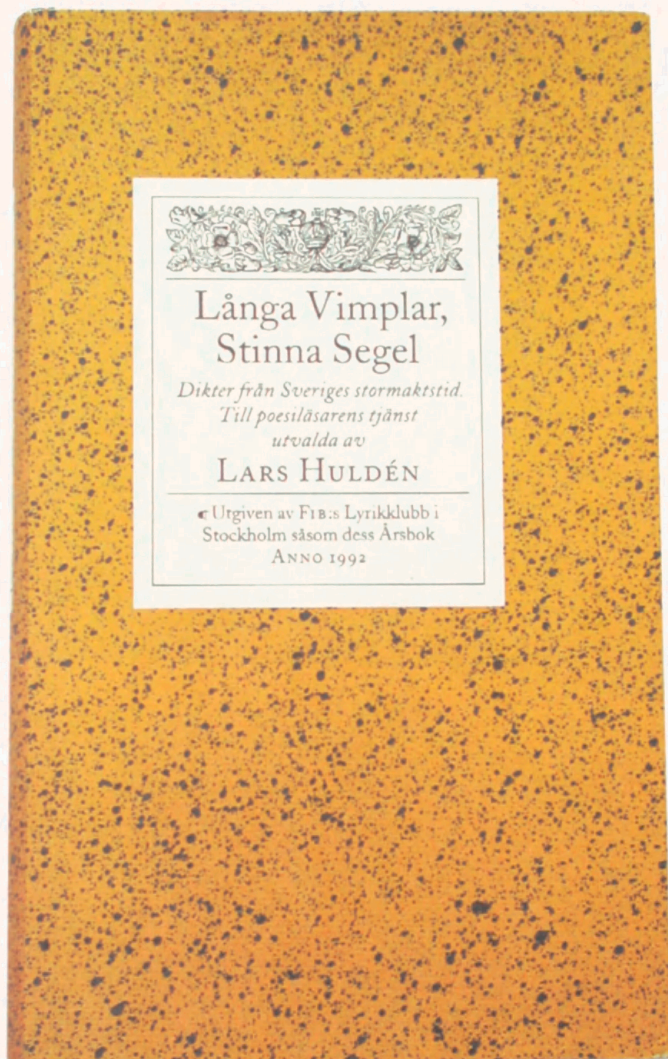
Då flickorna på morgonen kom ner i salen för att skura golv och duka gick Odysseus ut. Där mötte han herdarna som var på väg till borgen med de många slaktdjur som friarna dagligen satte i sig. Getaherden Melanthios talade åter argt till honom, svmaherden Eumaios, i vars koja han hade bott i tre dagar, talade vänligt till honom, men boskapsherden Filoittos, som inte hade träffat honom dagen innan, frågade Eumaios:

– Vem är den där främmande mannen och var kommer han ifrån? Jag tänker ofta på vart vår gamle kung har tagit vägen, han som en gång i tiden satte mig som herde över all boskap – kanske han också flackar omkring i världen i sådana där paltor. Jag har också tänkt att det kanske vore bättre att segla iväg med boskapen än att gå här och tråla för alla dessa främmande herrar. Men det kan ju hända att Odysseus kommer tillbaka.

Odysseus hörde vad herdarna sade.

Strax därpå började friarna anlända till borgen, många av dem hade med sig gåvor och en del lät tjänare bära gåvorna. De väntade sig att Penelope skulle ta emot dem med egen hand, men hon lät ett par av sina pigor ta emot

135

Den typografiske pastiche er et område, som det er lettere at betræde end at komme helskindet fra. Der kræves måske en **Leif Thollander** til at blæse liv i et sådant projekt: lange vimpler, spændte sejll

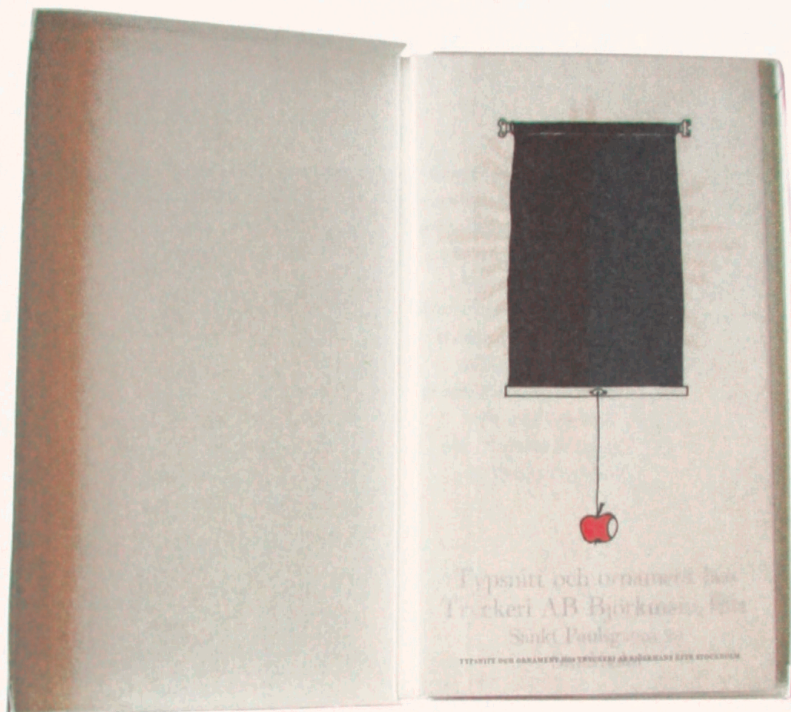
Långa vimplar, stinna segel. Dikter från Sveriges stormaktstid (Fib:s Lyrikklubb, 1992)
Formgivning: Leif Thollander
Skriftsnit: Caslon (Adobe)

Skolebøger, undervisningsmidler og referencelitteratur har oftest bedst af tilbageholdt form og velordnet struktur.

En mester i genren er **Ingmar Rudman**, som altid leverer veltypograferede bøger, her med ekstra bonus i slagkraftige omslag til en serie lærebøger i engelsk, sat med Galliard kursiv i stor grad.

Lars Malmström: **English at work** (Almqvist & Wiksell, 1991)
Formgivning: Ingmar Rudman
Skriftsnit: Galliard

Opvisning i det højere skoleridt i denne overdådige skriftprøve fra Björkmans trykkeri, som under **Arne Heines** ledelse længe holdt blymaskinerne i gang og bogtrykket levende. Her har han haft hjælp af veteranerne **Hubert Johansson** og **Bo Lindberg**.

Typsniitt och ornament hos Tryckeri AB Björkmans Eftfr
(Tryckeri AB Björkmans, 1992)
Formgivning: Hubert Johansson, Bo Lindberg & Arne Heine
Skriftsniitt: Bell antikva

Helena Dahlbäck Lutteman: **Erik Chambert**
Carl Christiansson: **Bruno Mathsson**
Gunilla Lundahl: **John Kandell**
(Raster Förlag, 1992)
Formgivning: Lars E. Pettersson
Skriftsnit: Trade Gothic+Garmond 3

Lars E. Pettersson behersker til fulde den klassiske modernismes typografiske byggeri, men har et bredere register, som han viser frem i denne serie om svensk møbeldesign for Raster Förlag.

BONLEVARD DIDEROT Paris 1980

«OCH vad skall vi säga om människan?»

VÄSTERLANDETS VISDOM

BERTRAND RUSSELL

OCH vad skall vi säga om människan? Är hon bara ett dammkorn som hjälplöst krälar omkring på en liten och betydelselos planet, såsom astronomerna ser saken? Eller är hon, såsom kemisterna kanske anser, en hop kemikalier som blivit sammansatta på något listigt sätt? Eller är människan, när allt kommer omkring, vad hon förefaller Hamlet att vara: »Huru ädel i förnuft! Huru oändlig i förmogenheter!» Är människan kanske rentav allt detta på en gång?

Vid sidan härav finns det moraliska frågor om gott och ont. Finns det ett sätt att leva som är gott och ett annat som är ont, eller är det likgiltigt hur vi lever? Om det finns ett gott sätt att leva, vari består det och hur kan vi lära oss att leva så? Finns det något som vi kan kalla vishet, eller är det som tycks vara vishet bara tom dårskap?

Allt detta är förbryllande frågor. Man kan inte avgöra dem genom att utföra experiment i ett laboratorium, och människor med självständig lagning är ovilliga att falla tillbaka på vad som förkunnas av månglare i patentmediciner. För sådana människor tillhandahåller filosofins historia de svar som överhuvudtaget kan ges. Genom att studera detta svåra ämne får vi lära oss vad andra människor under an-

Lyckad nedfrysning av herr

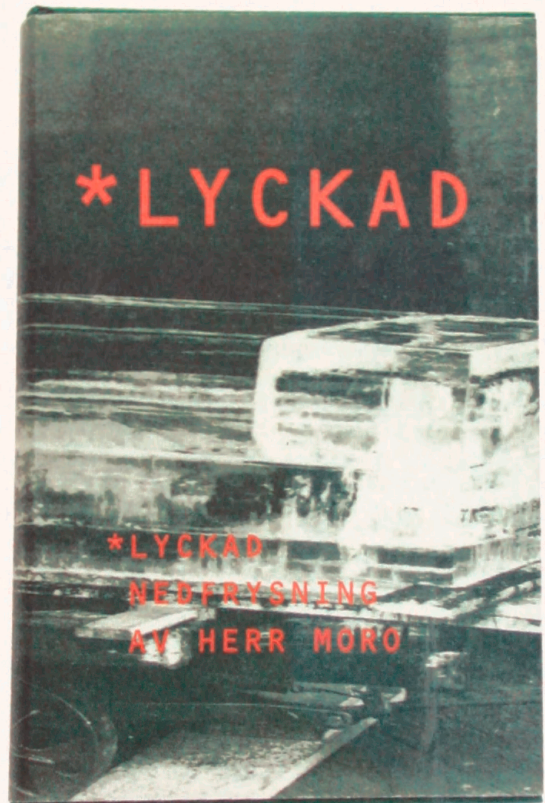
Moro var på många måder en enlig svale i svensk bogudgivning. Udgivet uden for forlagsverdenen som et landstingstøttet projekt, der skulle sprede filosofiske og etisk tankevækkende tekster til mange læsere bl.a. inden for forsorgen, fik bogen et langt liv og flere oplag. Også formgivningen signeret Gábor Ludwig Németh stak ud i forhold til det meste i svensk bogkunst, bl.a. med et originalt omslag.

Lyckad nedfrysning av herr Moro

(Gidlunds, 1992)

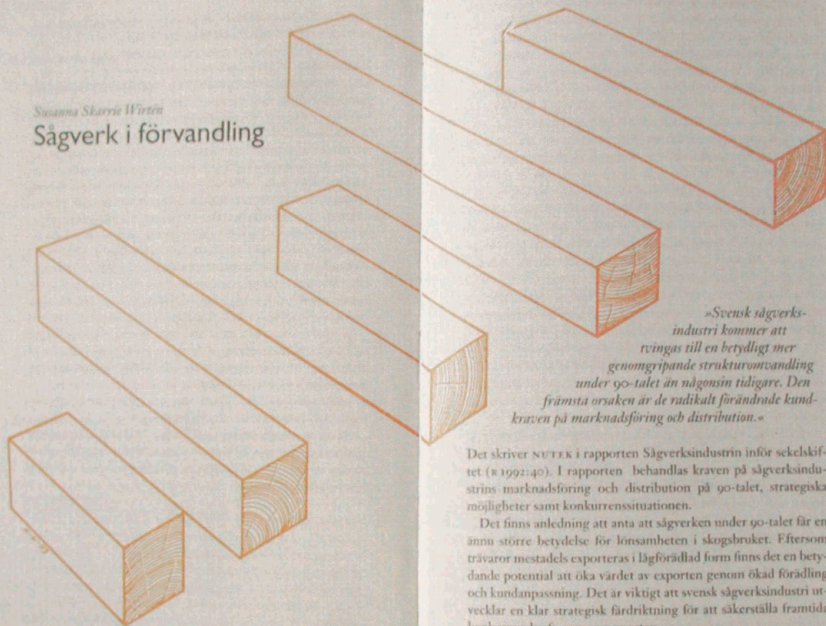
Formgivning: Gábor Ludwig Németh

Skriftnit: Sabon+News Gothic

Susanna Skarvén Wirtén

Sågverk i förvandling

»Svensk sågverksindustri kommer att tvingas till en betydligt mer genomgripande strukturomvandling under 90-talet än någonsin tidigare. Den främsta orsaken är de radikalt förändrade kundkraven på marknadsföring och distribution.»

Det skriver NUTEK i rapporten Sågverksindustrin inför sekelstiftet (R 1992:40). I rapporten behandlas kraven på sågverksindustrins marknadsföring och distribution på 90-talet, strategiska möjligheter samt konkurrenssituationen.

Det finns anledning att anta att sågverken under 90-talet får en ännu större betydelse för lönsamheten i skogsbruket. Eftersom trävaror mestadels exporteras i lågförädlad form finns det en betydande potential att öka värdet av exporten genom ökad förädling och kundpassning. Det är viktigt att svensk sågverksindustri utvecklar en klar strategisk färdriktning för att säkerställa framtida konkurrenskraft, menar rapporten.

Ett integrationsarbete, som syftar till att ta bort tekniska han-

Skovejernes årbog **Skogsåret** har gennem en årrække placeret sig blandt de femogtyve bøger i Svensk Bokkonst takket være **Dick Norbergs** (f. 1950) velplejede legende form og layout.

Skogsåret 1992-93
(Skogsägarnas Förlag, 1993)
Formgivning: Dick Norberg
Skriftnit: Janson Text+Gill Sans

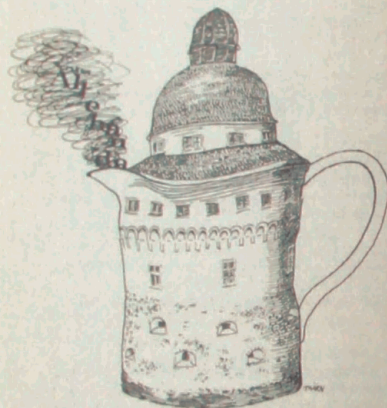
Mange udgivere, som ikke normalt beskæftiger sig med bogudgivelse, har fået deres frembringelser at se blandt bogkunststudvalget. Her er det en avis, Nerikes Allehanda, som har haft held med at lade **Leif Thollander** formgive en antologi med tekster med forbindelse til udgiverens kernevirkksomhed.

Udda begär. Sju författare funderar kring dagstidningen
(Nerikes Allehanda, 1993)
Formgivning: Leif Thollander
Skriftnit: Sabon+Placard

UDDA BEGÄR.

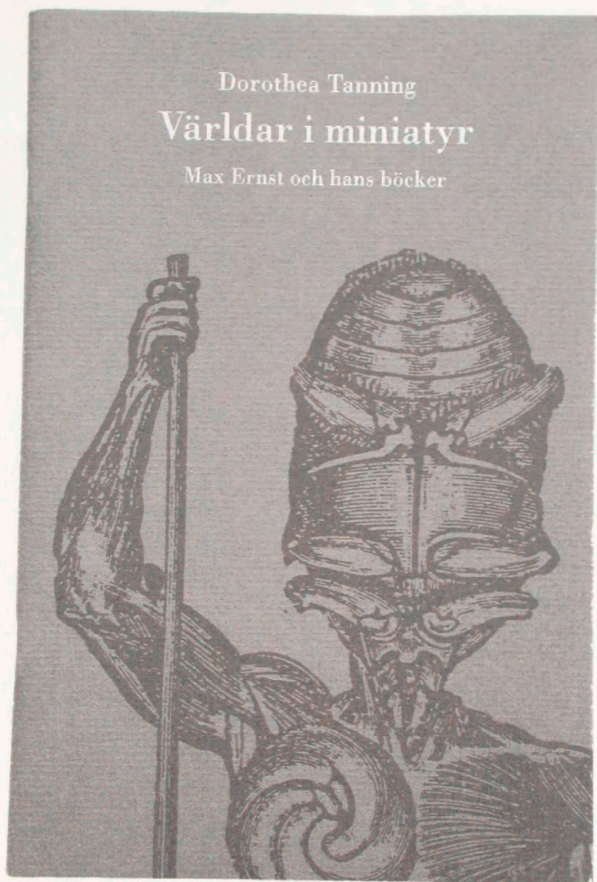
Sju författare funderar kring dagstidningen: Maria-Pia Boëthius, Helena Helsing, Kjell Johansson, Bodil Malmsten, Bengt Ohlsson, Anna-Karin Palm och Niklas Rådström. Torgny Wörn tecknade.

NERIKES ALLEHANDA

Endnu et omslag i raffineret farvesætning i mørkegråt og turkisgrøn af **Håkan Lindström**, her for Sällskapet Bokvännerna.

Dorothea Tanning:
Världar i miniatyr. Max Ernst och hans böcker
(Sällskapet Bokvännerna, 1993)
Formgivning: Håkan Lindström
Skriftsnit: Bodoni

ANNA-KARIN PALM

Kometlängtan

Det var på den tiden då hon alltid sov långt in på förmiddagarna. Solen stod mitt på himlen när hon vaknade och sparvarna tjuvträdde i träden utanför hyreshuset. Genom fönstret som stod på glänt hörde hon barnröster, bilmotorer och enstaka hundskall; solen drog ett brett streck över trågolvet och hon sträckte på sig i sängen. Hon levde i ett slags motrytm och njöt av det, tänkte: halva deras dag har redan gått där ute, men *min* dag, den har just börjat! Nätterna var fulla av skymningsljus och koltrastsång på den tiden, orosnätter som gjorde henne yr av vakenhet. Det tjuvde och hände i bröstet av längtan och ord och syner, inte kunde hon sova dessa nätter. Hon kallade det kometlängtan och väntade på att möta det som var större än hon själv, obehagligt och farligt och underbart.

Hon log åt dammet som virvlade i solstrålen, klev upp och gick ut till duschen. Invirad i morgonrock och handdukar hämtade hon tidningen i hallen och satt länge över den vid köksbordet, drack minst en kanna te och kurade. Hon läste allt med samma sömnigt sakliga uppmärksamhet: debattartiklar, sportreferat, mirkesnotiser, recensioner, världshändelser, annonser och kåserier. Fingertopparna blev sakta allt svartare och trycksvärten kittlade i näsan; hon prasslade fram sida efter sida och vaknade långsamt in i världen.

Ofta gick hon inte och lade sig förrän tidningen redan kommit, men hon läste den aldrig i kometnatten, hon lät den sitta i brevlådan och gick och lade sig. Tidningen hörde uppvaknandet och den nya dagen till, den markerade

4 I

Sune Örnberg
Stängslet

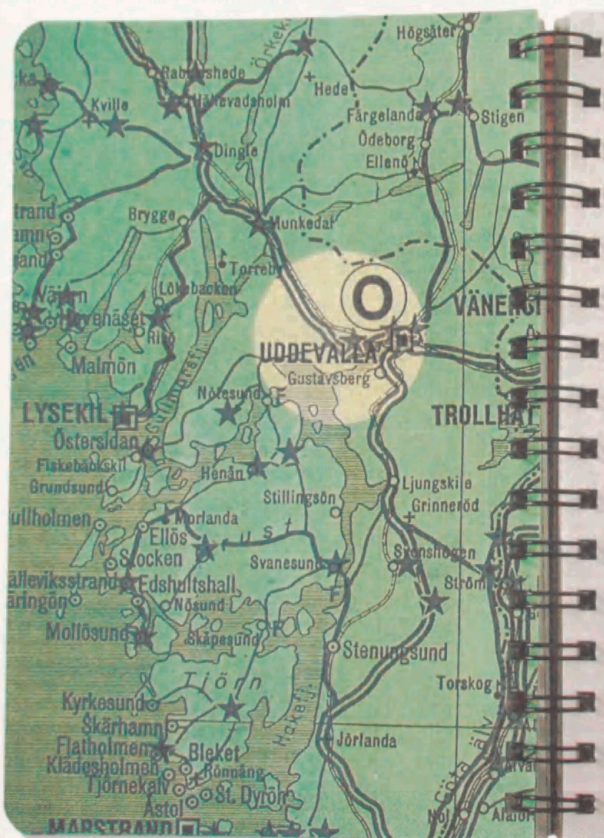
ATLANTIS

Sune Örnberg: **Stängslet**
(Atlantis, 1994)
Formgivning: Christer Jonson
Skriftnit: Sabon

Endnu en titel formgivet af
Christer Jonson, som er
den mest velrepræsenterede
i udvalget hele vejen igennem
90'erne.

Registreringen af kultur-seværdigheder i Sverige blev til en lang række populære TV-programmer – K-mærket blev et begreb. I bogform satte det en trend med stærkt retropræg i tryk og farver, kombineret med originale materialevalg. **Linn Fleishers** form fik mange efterlignere, ingen så gode som denne originale.

Staffan Bengtsson m.fl.: **Med K-märkt genom Sverige** (Byggförlaget, 1994)
 Formgivning: Linn Fleisher
 Skriftsnit: Bodoni Book+Futura

Spencer Tracy klämmer en Hot Dog

ENLIGT ETT URKLIPP inne på tidningen Bohuslänningens redaktion ska Spencer Tracy ha stannat till i Uddevalla och satt i sig en Hot Dog på femtiotalet. Hot stuff, tyckte tidningen och la ut nyheten på löpsedeln.

Vid Uddevallas södra infart ligger hur som helst Sveriges i särklass läckraste korvkiosk. Den byggdes på femtiotalet och är arkitektritad. Där såldes även glass och tanken var säkert att kioskens torn skulle likna en upp-och nedvänd vävla. Struten är helt kladd i kopparplåt och

57

Ingmar Ström: **Kvinnor i Gamla testamentet**

Illustrationer: Stig Claesson

(Bonniers, 1994)

Formgivning: Jan Biberg

Skriftsnit: New Baskerville+Gill Sans

Blend Collection: **A design project that examines the ashtray**
(Poeform AB, 1995)

Formgivning: Per Werme

Skriftsnit: Bodoni Old Face+Akzidenz Grotesk

Min vän är för mig ett myrragömmе,
som jag bär mellan mina bröst. (1:13)

För vår svenska översättning har det låtit lite väl sinnligt, så man skrev "som jag bär vid mitt bröst".

De korta dikterna är ordnade som en dialog mellan mannen och hans älskarinna. Det är oftast kvinnan som talar, direkt i jagform. I 71 av de 117 verserna är det kvinnan som för ordet. Språket är fyllt av kryddor, salvor och vällukter, ibland överlastat. En utsökt naturlyrik som inte har sin likhet i några andra bibelböcker:

Stå upp min älskade och kom hit ut!
Ty se, vintern är förbi, regntüden är
förleden och har gått sin kos.
Blommorna visar sig på marken, tiden har
kommit,
då vinträden skäras, och turturduvan låter
höra sin röst...
(2:10)

106

1950'erne var en guldalder i svensk bogillustration. De fleste af aktørerne er borte, og traditionen blev brudt. Forlagenes udgivelsespolitik holder de få tilbageværende udøvere på afstand. En undtagelse er **Stig Claesson**, som med illustrationer i forskellige stilarter til sine egne tekster har hængt på i over fyrre år. Her anvender han med støtte fra Bonniers formgiver **Jan Biberg** (f. 1938) en stileret og farvestærk collageteknik, som giver en stærk effekt i bogillustrationer.

Asht

Love Arbén
Mattia Bonetti
Elizabeth Garouste
Toshiyuki Kita
Jasper Morrison
Marc Newson
Andrée Putman
Aldo Rossi
Ettore Sottsass

Aldo Rossi

By MAURO B

The encounter of metaphysics
with contamination

Banally—as I begin to set down on paper my thoughts also designed by Aldo Rossi, and some of the theoretical throughout the work of the Milanese master and, in the industrial design exercise also—I feel the urge to say: “I myself I am.”¹

I say *banally*, because the lack of originality inherent in myself for the first time with regard to Rossi’s work — being repeated.

And greater also because of the lack of originality lack of originality actively wishes to serve once again on the banality, lack of originality, repetitiveness revealing itself directly in this gradual, and profound to my essay.

The fact that it is revealing itself directly into enter indirectly (rather than improbably) into me. It may also indicate that this digression on the occasion for the state of enchantment regard for, ex

Skriftserien **Kairos**
(Raster Förlag, 1996)
Formgivning: Lars E. Pettersson
Skriftnit: Sabon

Endnu en titel fra det frugt-
bare samarbejde mellem
Lars E. Pettersson
og Raster Förlag (Magnus
Winbladh).

Konsten och konstbegreppet

Isaak Jeanette Font
Bauhausriten och den moderna
estetikens födelse

Clement Greenberg
Det modernistiska måleriet

Miriam Weitz
Teoriernas roll i konsten

W. E. Kennick
Vilka den traditionella estetiken
på ett misstag?

Arthur Danto
Konstvärlden

Sven-Olof Wallenstein
Det utvidgade fältet –
från högmmodernism till konceptualism

Konstarnas
moderna system

KAIROS

- require [ri'kwaɪə] 1 behöva
2 begära (sb/sth as sb requires)
requirement [ri'kwaɪəmənt]
1 behov 2 krav
reread [ri'ri:əd] reread
[ri'ri:əd] reread [ri'ri:əd]
läsa 'om

- 1 rescue [ˈreskjuː] rädda
2 rescue [ˈreskjuː] räddning;
rescue party räddningspatrull
resemblance [ri'zembəns]
likhet (to med)
resemble [ri'zembəl] likna
resent [ri'zent] bli förbittrad
resent
resentment [ri'zentmənt]
förbittring
reservation [ˌrezə'veɪʃən]
beställning, bokning
1 reserve [ri'zɜ:v]
1 reservera, spara; I'll reserve
a seat for you jag ska hålla
en plats åt dig 2 reservera,
boka (reserve seats on a
train)
2 reserve [ri'zɜ:v] 1 reserv
2 sporr reserv

- reserved [ri'zɜ:vəd]
1 tillbakadragen
2 reserverad; this seat is
reserved den här platsen är
reserverad
resign [ri'zain] avgå
resignation [ˌrezi'gneɪʃən]
sbe sent in her resignation
hon lämnade in sin
avskedsansökan
resin [ˈrezɪn] kåda, barts
resist [ri'zɪst] 1 stå emot,
göra motstånd mot 2 göra
motstånd
resistance [ri'zɪstəns]
motstånd (to mot)
resistant [ri'zɪstənt]
motståndskraftig (to mot)
resolution [ˌrezə'lu:ʃən]
beslut
resolution [ˌrezə'lu:ʃən]
nyårslofte
resort [ri'zɔ:t] 1
rekreationssort; seaside resort
badort
2 resort [ri'zɔ:t] plural
resorts resorser; natural
resorts naturtillgångar
1 respect [ri'spekt] 1 respekt
2 in many respects i många
avseenden; with respect to
med avseende på
2 respect [ri'spekt]
respektera, ta hänsyn till
respectability
[ri'spektə'bɪləti] anständighet
respectable [ri'spektəbəl]
respektabel, väl ansedd (a
respectable firm)

- respectful [ri'spektfʊl]
aktmingsfull
respective [ri'spektɪv]
respektive
respectively [ri'spektɪvli] var
för sig; they got £5 and £10
respectively de fick 5
respektive 10 pund
respiration [ˌrespi'reɪʃən]
andning; artificial respiration
konstgjord andning
respirator [ˌrespɪ'reɪtə]
respirator
respond [ri'spɒnd] svara (to
på)
response [ri'spɒns] svar
responsibility
[ri'spɒnsə'bɪləti] ansvar
responsible [ri'spɒnsəbəl]
ansvarig

- 1 rest [rest] vila; have a rest
vila sig
2 rest [rest] vila, vila sig
{from after}
3 rest [rest], the rest resten
restaurant ['restərɒnt]
restaurang

- restaurant-car ['restɒnrɪkə]
restaurangvagn
restful [ˈrestfʊl] lugn, vilans
restless [ˈrestləs] rastlös,
otålig
restore [ri'stɔ:ə] återställa,
återlämna
restrain [ri'streɪn] hindra,
hålla tillbaka
restrict [ri'strɪkt] inskränka,
begränsa
restriction [ri'strɪkʃən]
inskränkning, begränsning
1 result [ri'zʌlt], result in
resultera i
2 result [ri'zʌlt] resultat; as
a result of till följd av
resume [ri'zju:m] återuppta
retain [ri'teɪn] behålla
retaliate [ri'teɪliət] hämnas,
ge igen
retaliation [ri'teɪli'eɪʃən]
hämnad
retire [ri'taɪə] dra sig tillbaka
retired [ri'taɪəd]
1 tillbakadragen (lead a
retired life) 2 pensionerad
retirement [ri'taɪəmənt]
avgång; retirement pension
ålderspension
1 retort [ri'tɔ:t] svara skarp
2 retort [ri'tɔ:t] skarp svar
1 return [ri'tɜ:n] 1 återvända
{return home} 2 återlämna
{return a book}
2 return [ri'tɜ:n]
1 återkomst; return ticket
turochreturbiljett; many

En lärebogstillrettelægning
af Ingmar Rudman mødes
her med et omslag af
Lars E. Petterson, som her
viser sig fra en anden side.

Norstedts första engelska ordbok
(Norstedts, 1996)

Formgivning: Ingmar Rudman (omslag: Lars E. Petterson)
Skriftsnit: Sabon+Syntax

Lotta & Renée Voltaire:
Systärarna Voltaires mat
 (Byggförlaget, 1996)
 Formgivning: Marie Glase
 Skriftsnit: Gill Sans

Sovseplet- og madosbestandigt materiale har **Marie Glase** fundet til dette usædvanlige kogebogsdesign, som har fået mange efterligninger.

Pija Lindenbaum (text & bild):
Britten och Prins Benny
 (Alfabeta, 1996)
 Formgivning: Pija Lindenbaum
 Skriftsnit: Garamond (Adobe)

En egen genre i svensk børnebogsudgivelse er den gennemarbejdede helhedsløsning, hvor forfatteren også agerer illustratør (eller er det omvendt?), somme tider finder man også formgiveren i samme person, som her i **Pija Lindenbaums** (f. 1955) Britten och Prins Benny.

RENA, RENA, RENA,
SE SÅ RENT OCH FRÄSCHT DET BLIR!
RENA, RENA, RENA!
INTE MINSTA SMOLK NU SYNS,
INGA SÅR SOM LÄNGRE VARAR,
INGA ÄRR SOM SKVALLRA KAN!
RENA, RENA, RENA!
RENA, RENA ÄVEN BLODET DITT,
AVUNDSJUKAN FLÄCKFRI BLIR!
RENA, RENA KROPP OCH SJÄL,
RENA SÅNT SOM SMUTSIGT ÄR!
BORT MED DET SOM VEMOD VÄCKER,
FRAM FÖR ALLT SOM LÄCKERT ÄR!
RENA, RENA, RENA!
RENA RAMA LYCKAN KOMMER SNART,
RENA, RENA OCH GÅ PÅ!
HEJ OCH HÅ SÅ FINT DET BLIR,
GNUGGA, SKRUBBA OCH STÅ PÅ!
RENA ALLT SOM RENAS BÖR,
INGEN SORG FÅR OSS BEFLÄCKA!
AJ, AJ SÅ SKÖNT ATT INGET UTÅT SYNS,
SKITKUL, DÖDSKUL ÄNNU MERA KUL!
ÖMSA, ÖMSA GAMMALT SKINN,
LYFTA, LYFTA UNGDOM UPP!
SE SÅ FRITT FRÅN FETT OCH FLÄSK,
SE SÅ SOBERT SNYGGT ALLT ÄR!
RENA, RENA, RENA!

HC Ericson

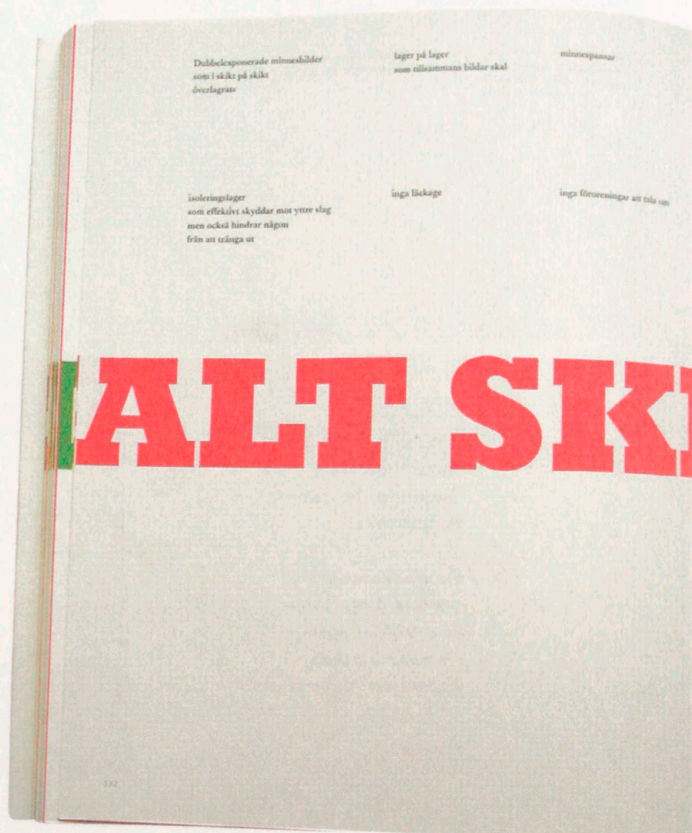
Reningsverk

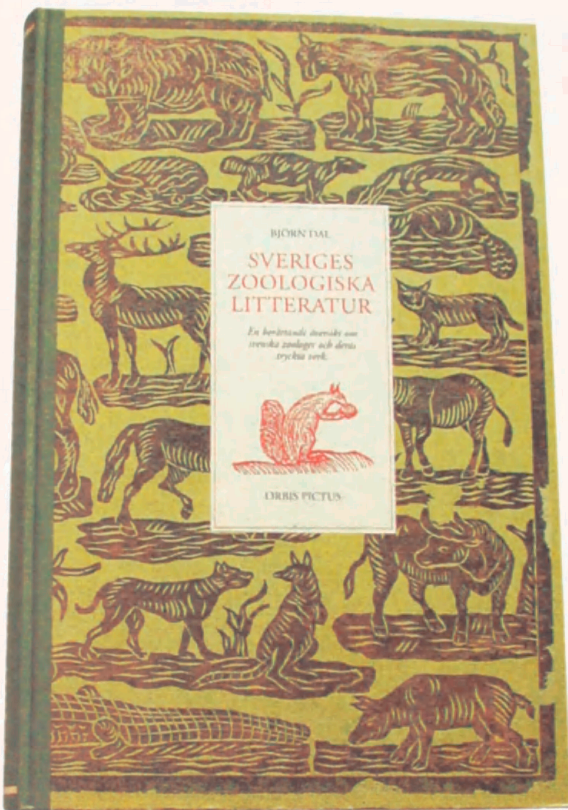
Illustrerad
skrift

Carlssons

HC Ericson: **Reningsverk**
 (Carlssons, 1996)
 Formgivning: HC Ericson
 Skriftsnit: Baskerville (Berthold)

Ingen anden i svensk formgivning
 gør det, som HC Ericson gør.
 I grænselandet mellem poesi,
 billedkunst og typografi skaber
 han unikke værker, hvor skellet
 mellem bogstavformernes
 kommunikative og emotionelle
 indhold for en stund ophæves.

Björn Dal:
Sveriges zoologiska litteratur
 (Orbis Pictus, 1996)
 Formgivning: Björn Dal
 Skriftsnit: Garamond (Adobe)

En velbehandlet og charmerende præsentation af et billedmateriale, som har mange grafiske kvaliteter, som her løftes frem af et udmærket tryk. **Björn Dal** (f. 1945) kombinerer med succes forfatterens rolle med formgiverens. Han er stærk på begge felter.

Gary J. Coates:
Erik Asmussen, architect
 (Byggförlaget, 1997)
 Formgivning: Per Werme
 Skriftsnit: Weiss

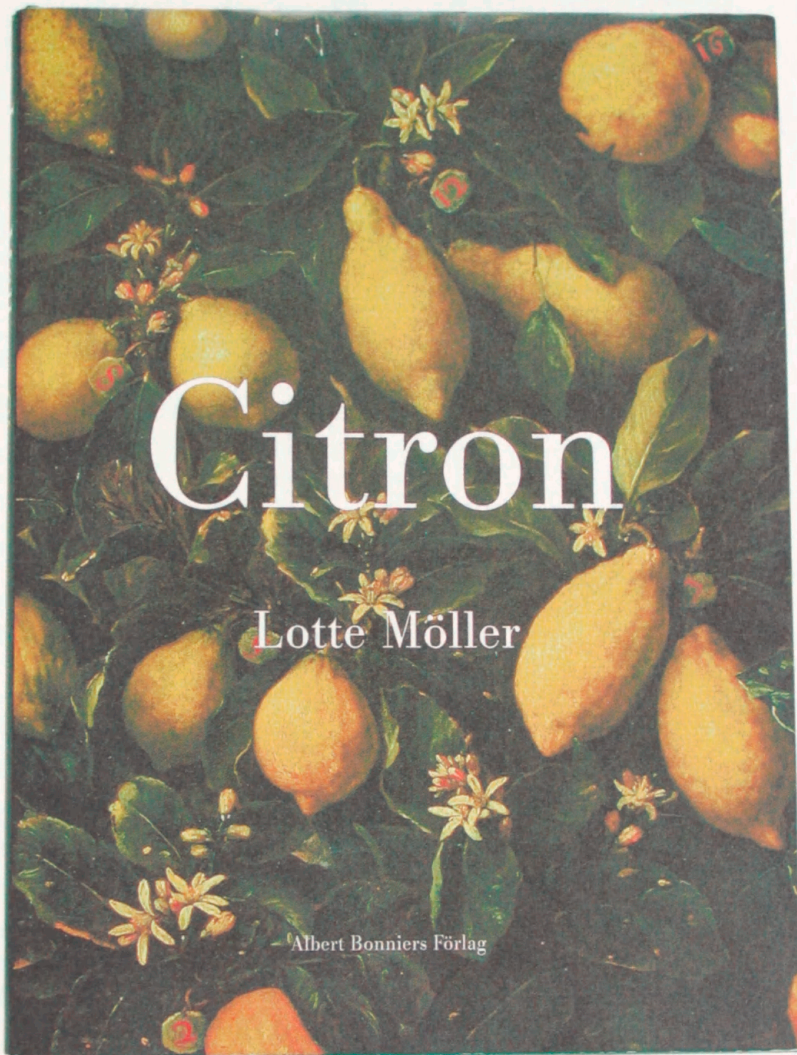
Per Werme sammen med Byggförlaget borger for et vellykket resultat, selv med et »umuligt« skriftsnit som Weiss antikva.

Erik Asmussen,
 Gary J. Coates
architect

Max Plunger *Photographs* · Susanne Siepl-Coates *Drawings*

Birgitta Emilsson Fridén (f. 1955) har hos Bonniers og som freelancer en lang række plejede og veltypograferede titler bag sig. Men det artige kombineres hos hende altid med en mere svært opnåelig charme med personligt præg.

Lotte Möller: **Citron**: om citronen i Europas historia, konst, läkekonst, trädgårdar, formgivning och matlagning samt 40 citronrecept (Bonniers, 1997)

Formgivning: Birgitta Emilsson Fridén

Skriftnit: Bodoni (Berthold)

At give form til Bibelen er et projekt, som har lokket utallige typografer og formgivere efter Gutenberg. Det mest imponerende svenske forsøg er Karl-Erik Forsbergs »Rembrandt-bibel« fra 1954. **Christer Jonsons** gestaltning af den nye oversættelse fra år 2000 hvilede stadig på de mange kvaliteter hos **Johan Ströms** dampende friske skriftsnit Indigo antiqua (og i visse udgaver også på **Kristina Anshelms** træsnitillustrationer).

Bibeln

(Verbum, 1999)

Formgivning: Christer Jonson

Skriftsnit: Indigo

22 DAVID LÄMNADE Gat grottan vid Adullam. I övriga familjen fick red till honom. ²Alla slags nödställda, da, i allt omkring 400 man, samlad blev deras hövding. ³Därifrån gick och bad kungen där att hans far oc moabiterna, tills han själv fick klä göra med honom. ⁴Så lämnade D kungen av Moab, och där stannade

David hos prästen Achimelek och hos kung Akish

21 DAVID KOM till Nov, och där skyndade prästen Achimelek oroligt emot honom: »Varför kommer du ensam?« frågade han. »Har du ingen med dig?« - »Jag är här på uppdrag av kungen«, svarade David, »och han har förbjudit mig att säga vilket ärende och vilka åtgärder det gäller. Jag har gett mina män besked om var vi skall mötas. Har du fem bröd, så låt mig få dem eller vad som annars finns till hands.« »Prästen svarade: »Något vanligt bröd har jag inte, bara heligt bröd, om nu dina män har avhållit sig från kvinnor.« - »Ja«, försäkrade David, »kvinnor har varit förbjudna för oss, som alltid när jag har dragit i fält. Och om manskapets utrustning är helgad redan i vanliga fall, så är den ännu mer helgad i dag.« »Då gav prästen honom av det heliga, eftersom det inte fanns något annat bröd än skådebröden som hade legat inför Herren men ersatts med färskt bröd. - »Den dagen var en av Sauls tjänare kvar i templet, Doeg från Edom, den främste bland Sauls herdar. - »David frågade nu Achimelek om han hade något spjuri eller svärd till hands: »Det var så bråttom med kungens ärende att jag inte fick med mig vare sig svärd eller något annat.« »Prästen svarade: »Svärdet som Goljat hade, filisten du dräpte i Terebintdalen, ligger bakom efodens insvept i en mantel. Det kan du ta, om du vill; något annat finns här inte.« David svarade: »Det har inte sin like. Ge mig det!«

¹⁰Samma dag flydde David vidare undan Saul och kom till Akish, kungen i Gat. ¹¹Akishs tjänare frågade sin herre: »Är inte det där David, landets kung? Var det inte honom de hyljade, när de dansade och sjöng: Saul har slagit tusen, David tio tusen.« ¹²David fäste sig vid deras ord och började bli

kan du komma fram och känna dig lugn, då är det ingen fara i färd. så sant Herren lever. ²²Men om jag ropar åt pojkar: »Pilen ligger längre bort! då måste du ge dig av, då sänder Herren i väg dig. ²³Vad vi har lovat varandra, du och jag, det väkar Herren över för all framtid.« ²⁴Så gömde sig David där ute på fälten.

Nymånds festen kom, och kungen slog sig ner för att äta. ¹Han satt på sin vanliga plats vid väggen. Jonatan satte sig mitt emot honom och Avner vid sidan av Saul. Men Davids plats stod tom. ²Saul sade ingenting den dagen, han tänkte: »Det har nog hänt honom något så att han är orolig, säkert är han orolig.« ³Men då Davids plats stod tom också på andra dagen av festen frågade Saul sin son Jonatan: »Varför har inte Jishajs son kommit till måltiden vare sig i går eller i dag?« ⁴Jonatan svarade: »David bad mig om lov att gå till Betlehem, ⁵han sade: Låt mig få gå, vår släkt håller offerfest i staden, och mina bröder vill att jag skall vara med. Om du är min vän, låt mig då slippa i väg, så att jag får träffa mina bröder. - Det är därför han inte har kommit till kungens bord.« ⁶Då blev Saul rasande och for ut mot Jonatan: »Din horunge! Var det inte det jag visste, att du hänger ihop med den där Jishajs son och drar skam över både dig själv och din släkt till mor. ⁷Så länge Jishajs son stannar denna jord, så länge blir du aldrig kung i landet. Släcka nu efter honom. Han måste dö.« - ⁸»Varför skall han dödas?« frågade Jonatan. »Vad har han gjort?« ⁹Då bad Saul sitt spjuri för att spetsa honom, och nu förstod Jonatan att hans far var fast besluten att döda David. ¹⁰I vreden rasade han upp och lämnade bordet, och denna andra dag av festen åt han ingenting. Så upprörd var han över Sauls skändliga behandling av David.

¹¹Nästa morgon gick Jonatan ut på fälten, så som han

er lege5Ich5vor5weil5Ich5noch5alernand
ngefaehr54ep537Kl3fehler5also5555Ichl
t33333333455lebensahn5ff5glyoo4z53333
4535also54535wer5435hat5das54535kr5qe
5musz55jetzt55qrt5bis5nachher5ja5gut5
5cm4m35bexchnn5verm4m35be5bzu1jq2mj6:
66oxsxz2elden4j35ja5hier5vleak55hier5
5gleav5kr55555hier5gleav55hier5g
4m35sie5q5r5v54j35hier5alles5q5r5v5ve
4b4355nich5ganz5555bt5langsam5schr4m
vsf343434333335auf5klar5auf5klar5vo
rrr5bt5langsam5schr455sonst5ni
5eb5b555555555555

RIKETS ÖGON OCH ÖRON

SPIONER, SPANING OCH SÄKERHETSTJÄNST I SVERIGE

THOMAS JONTER

ve
ab

I Nina Ulmajas (f. 1967) form er helheden altid nøje gennemtænkt og løsningerne i typografi og materiale fjernet fra al slendrian.

Thomas Jonter: *Rikets ögon och öron*. Spioner, spaning och säkerhetstjänst i Sverige (Nordiska Museets Förlag, 1999)

Formgivning: Nina Ulmaja

Skriftnit: Bosis

Björn Ranelid: **Götgatan leder till månen**

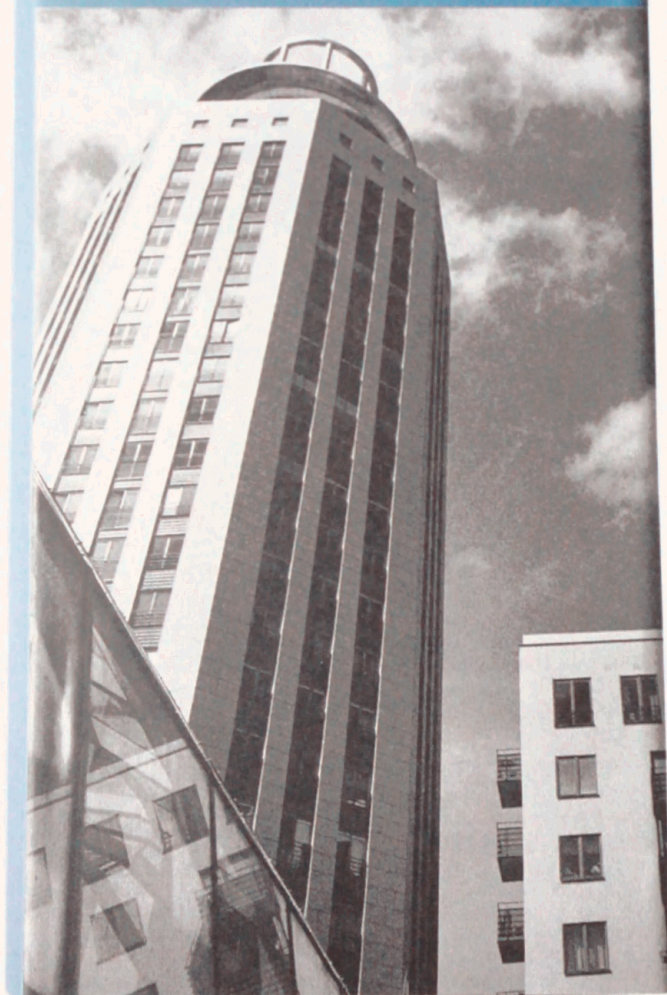
(Natur och Kultur, 1999)

Formgivning: Torbjörn Lenskog

Torbjörn Lenskog (f. 1936)

har for Natur och Kultur udført denne serieformgivning, som låner fra den gode reklameformgivnings prægnans ved hjælp af et robust skriftsnit, et særsyn i bogkunstens finere saloner: Century Schoolbook.

**BJÖRN RANELID
GÖTGATAN LEDER TILL MÅNEN**

Kallskänkans kokbok
Karin Chädströms samlade recept

Karin Chädström & Annika Triborg: **Kallskänkans kokbok**

(Page One Publishing, 1999)

Formgivning: Henrik Nygren

Skriftnit: Garamond 3+Copperplate

Et talende og stemnings-
skabende omslag leder
direkte ind i denne
velformgivne kogebog,
signeret **Henrik Nygren**.

RICHARD ÄRLIN
UNGUT & STANISLAUS
Specimen Typomaniae sive Typorum

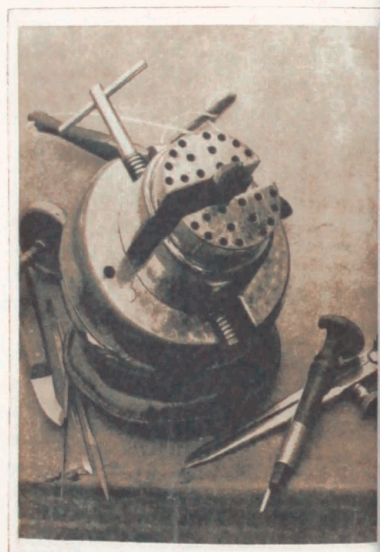

Charta, typis, atramentum ac impressum
STIGBERGETS STAMP OCH PRESS
Stockholmiae: ysk-1; m. i. m

Ungut & Stanislaus er resultatet af den dårskab, som har fået **Richard Ärlin** (f. 1945) til selv at agere skriftskærer, støber, sætter, papirmager, bogtrykker, bogbinder m.m. i dette mangeårige projekt af høj specifik vægt. Det er let at være enig med juryens ord: »En verdens-sensation».

Richard Ärlin, Johannes Chrysostomos & Birgitta Trotzig:

Ungut & Stanislaus
(Stigbergets Stamp och Press, 1999)
Forgivning: Richard Ärlin
Skriftsnit: Ungut+Stanislaus

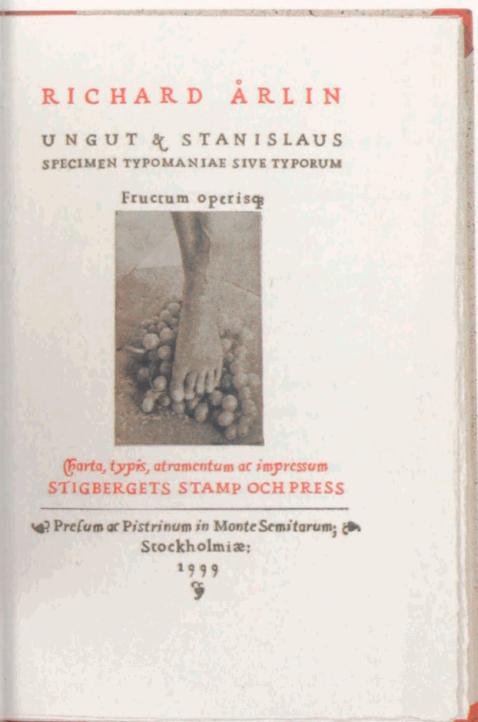
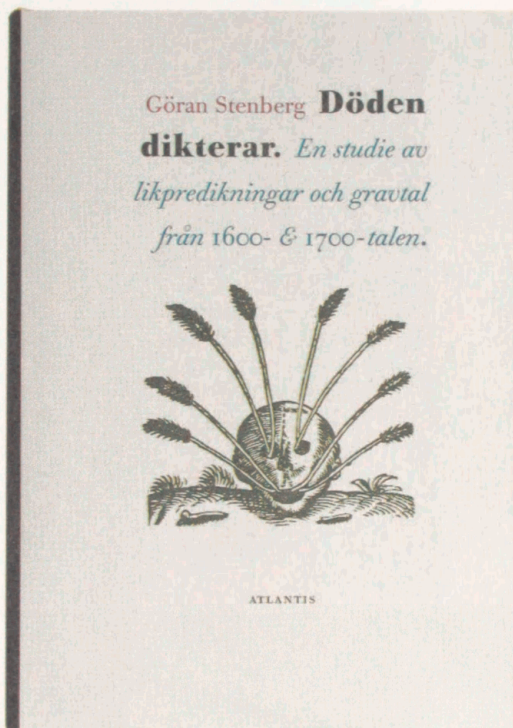

Göran Stenberg: **Döden dikterar.**

En studie av likpredikningar och gravtal från 1600- och 1700-talen (Atlantis, 1998)

Formgivning: Christer Jonson
Skriftnit: Bodoni Old Face

Christer Jonson, igen,
i en form, der er gift ind i sit emne
og har et strejf af pastiche.

Eva Tiwe: **39 ettor och sexor**
(Arvinius Förlag, 1999)
Formgivning: Gabor Palotai
Skriftnit: Akzidenz Grotesk

Et elegant gult lærredsbind
med typografi og layout drevet
til næsten stiliseret enkelhed
i **Gabor Palotais** design.

Skor

Helena Lindroth • foto Birgit Brånvall
NORDISKA MUSEETS FÖRLAG

80 | 81

... av olika replikskinn. Tre skor från 1924 har haft samma ägarinna, född 1888. Överst till vänster är tillverkad av Olaf Sjöberg, Stockholm. Till höger om denna en sko från 1928, Södermodellhavet, av vattenoremskinn. Till höger här tiden skade användningen av reptilskinn och småmönstrad orm och ödla var särskilt omtyckt. Längst ned till vänster en lädersko från 1936, använd av en ung kvinna några år in på 1940-talet (se även sidan 120). Till den gröna, höga skon med plastrita från år 1944 har krokodilskinn använts, liksom till den bruna snörskon från 1949. Längst ned till höger, Kabra har använts till en röda, spetsiga pumpsen med smal klack från Lofika, inköpt på Sidenhuset i Stockholm några av 1950-talet. Skorna användes till ett par trears middagar, den ena i Gyllene salen i Stockholms stadshus, och bars till en marinbåttanning.

Helena Lindroth: **Skor**
(Nordiska Museets Förlag, 2000)
Formgivning: Nina Ulmaja
Skriftnit: Foundry Journal+Walbaum

Ikke alle bøger ville have godt af et virkelighedsefterlignende omslag med tilknytning til emnet, men dette bind fra Nordiska Museet er svært at modstå i **Nina Ulmajas** læderlignende omslag.

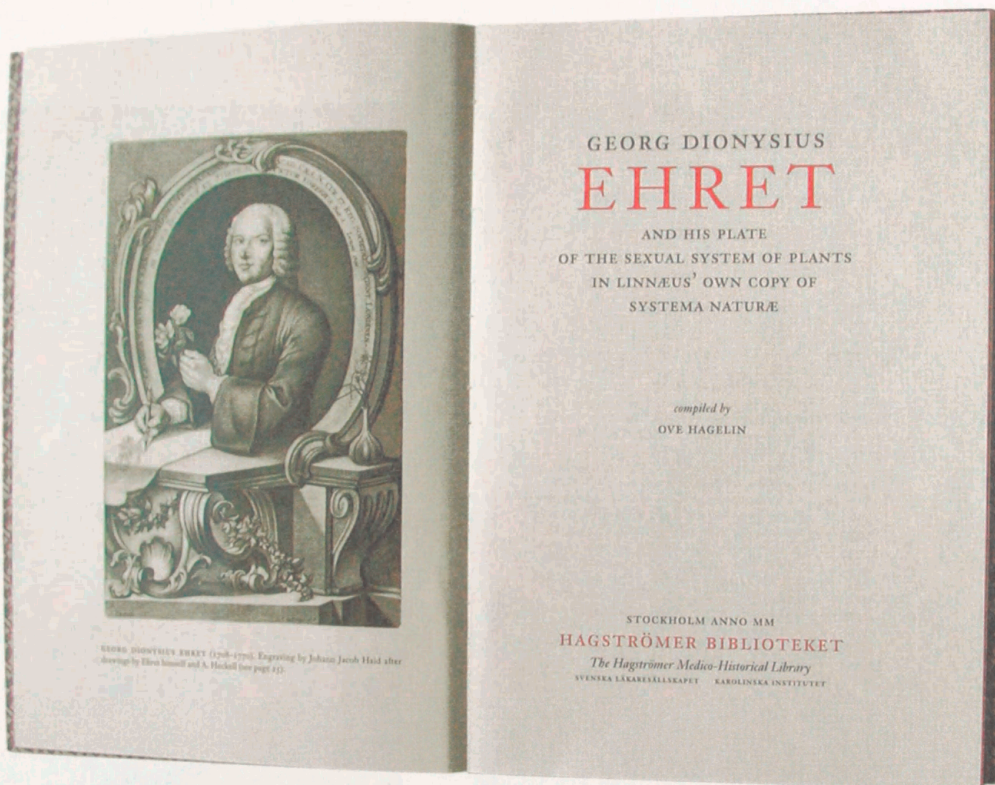
Ove Hagelin: **Georg Dionysius Ehret and His Plate of the Sexual System of Plants in Linnæus' own Copy of Systema Naturæ**

(Hagströmer Biblioteket, 2000)

Formgivning: Lars Paulsrud

Skriftnit: Janson Text

Et præcist tilrettelagt bind, hvor
Lars Paulsruks form ånder
dyb fortrolighed med bogens
hovedperson og hans tid.

GEORG DIONYSIUS EHRET (1708-1770). Engraving by Johann Jacob Heide after drawing by Ehret himself and A. Heide (see page 21).

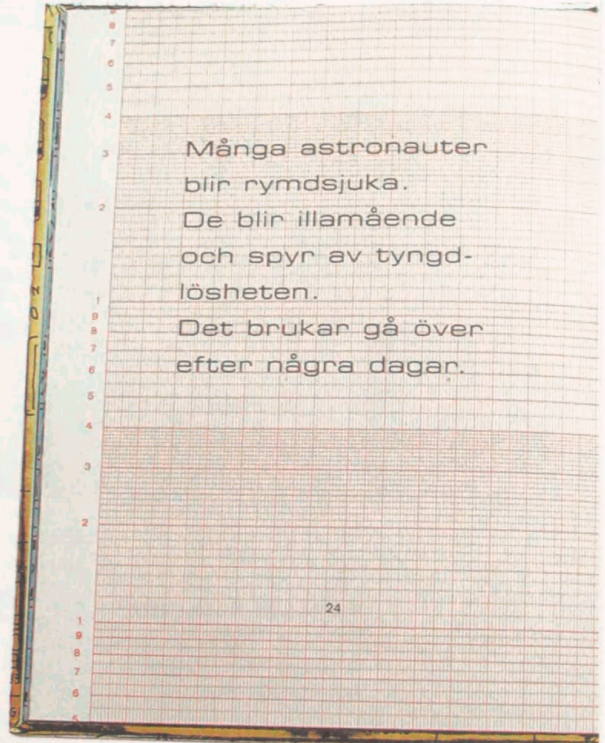

Det lykkes kun for få bogkunstnere at skabe deres egen »stil« – nogle vil til og med dømme sådanne forsøg ude som brud på modernismens krav om formens gennemskinnelighed og formgiverens anonymitet og derfor uønskede og ødelæggende. **Lotta Köhlhorn** (f. 1963) gør som det passer hende, kører sit eget ræs og vækker med sin egensindige visuelle verden både reaktioner og epigoner til live.

Estrid Bengtsdotter: **Städa!**
(Bokförlaget DN, 2000)
Formgivning: Lotta Köhlhorn
Skriftsnit: Akzidenz Grotesk+Folio

Bea Uusma Schyffert:
Astronauten som inte fick landa.
 Om Michael Collins,
 Apollo 11 och 9 kilo checklistor
 (Alfabeta, 2000)
 Formgivning: Lotta Kühlhorn
 Skriftsnit: Akzidenz Grotesk+Eurostile

Kataloger er et omstridt felt for eksperimenter med former og materialer. Her i **Petter Antonisens** (f. 1953) bogkatalog, som med sin usædvanlige, men funktionelle falsning leder tankerne hen på Hubert Johanssons kunstkataloger fra 60'erne. Det mest passende adjektiv: finurlig.

PIA JUHLIN: Från arbetslös till vid via jobb som ombudsman, utredare, utbildare, egen företagare och konsult - det är mitt arbetsliv i sammanfattning (om än i något fel ordning). Jag tillhör alltså den nya tidens arbetstagare för vilka guldklockan är blott en myt, och frivillig eller påtvingad flexibilitet är självklar. Det är alltså genom egna erfarenheter jag fått den kunskap som förmedlas i Jobbet.

"Kompetens är numera en färskvara och bör märkas med 'bäst före'."

THORD WALLEN

BILDAS GUIDE TILL JOBBET Vårt arbetsliv är allt mer föränderligt. Nya lagar kommer och gamla förändras, avtal skrivs på och praxis förnyas. Den nya tekniken ger spännande möjligheter men ställer också frågor om integritet och trygghet på sin spets. Företagen ställer nya krav på oss i egenskap av anställda samtidigt som de erbjuder moderna förmåner och spännande utvecklingsmöjligheter. Guiden ger basfakta inom alla arbetslivets områden samt mängder av tips om var man kan skaffa sig mer information. ISBN 91-574-5834-0

JENS ASSUR kallar sig bildjournalist, inte fotograf. Och distinktionen är viktig. Hans bilder är vittnesmål; de har något att berätta och gör det med en kraft som är svår att värja sig emot. Jens Assurs journalistiska ambition är att med bilden som verktyg väcka intresse och debatt, sprida kunskap och engagemang kring den värld och vardag vi själva skapar.

"Världens plåga, Assurs vrede."

HENRIK WALLIN TENING

ÖCH HIMLEN DÄROVAN - UNDER THE SHIFTING SKIES Ett oroande och angeläget tidsdokument om vår samtid i Sverige och världen, sammanställt i form av 31 tematiska bildreportage presenterade i två volymer om sammantaget 512 sidor. För bilder och bildurval står Jens Assur, Sveriges ledande bildjournalist under 90-talet. Bilderna löper okommenterade genom de två volymerna - med utrymme för individuell tolkning, reflektion och reaktion - och kompletteras avslutningsvis med informativa texter som ger perspektivet och sammanhanget.

ISBN 91-574-5888-X

Bilda Förlag: **Höstkatalog 2001**
(Bilda Förlag, 2001)
Formgivning: Petter Antonisen
Skriftnit: Indigo antiqua

Hiroshi Sugimoto: **The Hasselblad Award 2001**
(Hasselblad Center, 2001)
Formgivning: Hans Cogne & Otto Degerman
Skriftnit: Futura

At gå igennem tyve årgange af Svensk Bokkonst giver også anledning til refleksioner over produktionsmetoder og tryk kvalitet. Repro og billedtryk har endnu tydeligere end typografien draget nytte af de digitale grafiske processer. Her et forbløffende nuancerigt tryk, kombineret med sparsom typografisk garnering af **Hans Cogne** (f. 1953) og **Otto Degerman**.

Panache-serien
(Bonniers, 2001)
Formgivning: Lotta Kühlhorn
Skriftsnit: New Baskerville

En **Lotta Kühlhorn**-
formgivning får lov at stå
som symbolsk slutvignet.
Bonniers traditionstunge
Panache-serie i en ny
tids grafisk dragt.